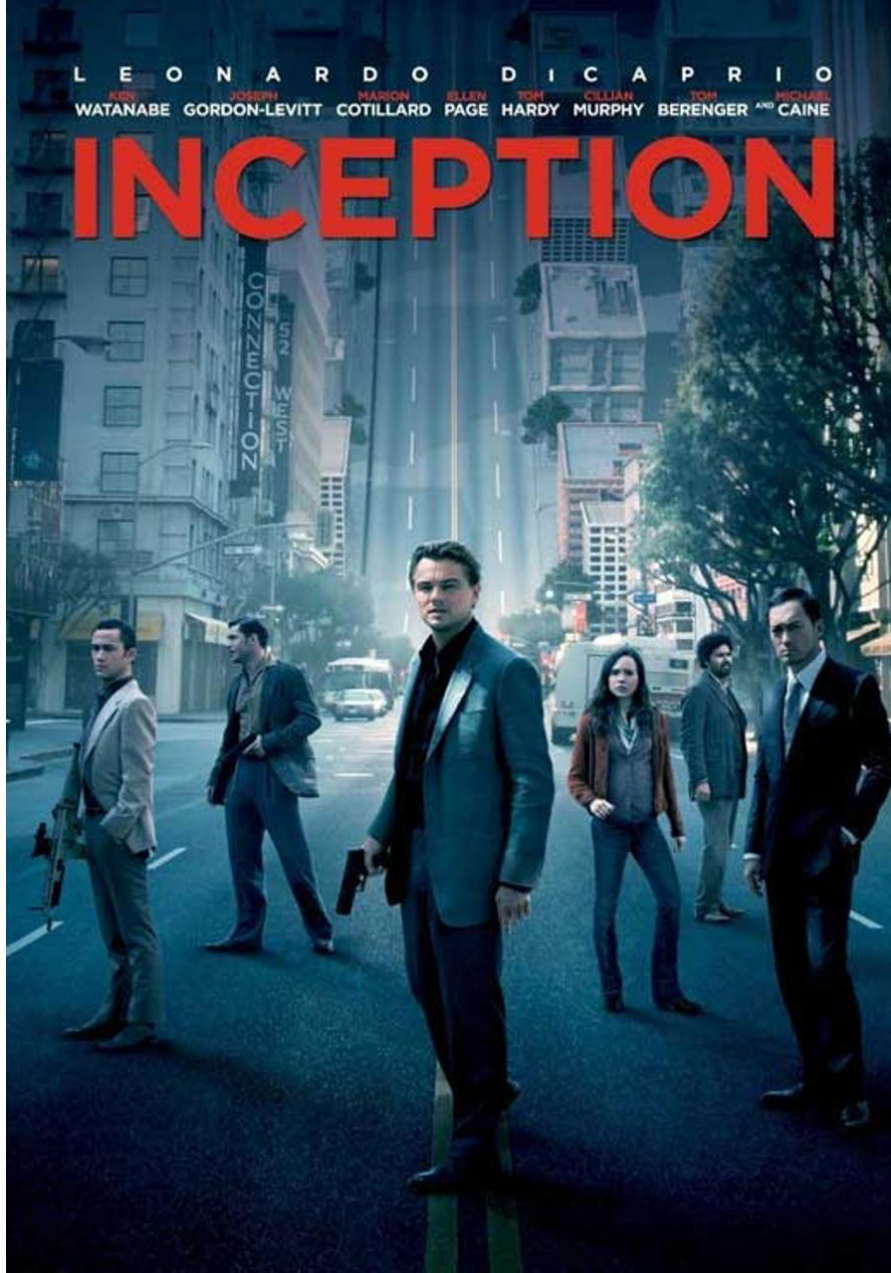

INCEPTION

Kurgu Yapımların Büyüsü Üzerine Bir İnceleme

Yazan: İbrahim

gerceginkitabi.wordpress.com ve gerceginkitabi.com adreslerinde yayınlanmıştır.

Havalı duruyorlar. Ama kötüler.

Daha önce ekran bağımlılığını da konu eden uzunca bir yazı yazmıştım.¹ O yazıda çocukluk yıllarından itibaren ekran başında çokça vakit geçiren insanların düşünce dünyalarının ve hayatlarını etkileyecek önemli kararların burada görüp-duyduklarıyla şekillenebileceğini savunmuştum. Yakın zamanda Selim Çalışkan'ın (GK yazarı) "dikkat çalma ve manipüle etme" temalı iki kitabı incelediği yazısını okudum.² İnsanların özel bilgilerini edinerek çeşitli amaçlar için onları yönlendirme üzerine kurulmuş bir dizi mühendislik işlerinden bahsediliyor burada. Kitapların birinde yer alan "İnsan Zihnine Girmek İçin Verilen Amansız Mücadele" başlığı dikkati çekti. Yazıyı okuyunca aklıma 2010 yapımı *Inception* filmi geldi çünkü bu filmde de insanların zihnine girip "fikir aşılama" ve "bilgi hırsızlığı" yapılması konu ediliyor. Fakat yıllar önce birkaç kez izlediğim bu filmde yapılan organize kötülüğün farkına varamadığımı, bu işi yapan insanların çok tehlikeli olduklarını ama filmde bize bu şekilde gösterilmediklerini yeni anladım. Evet, bu filmde Cobb ve ekibinin Fischer karakterine fikir aşılama için kullandıkları yöntemlerin benzerleri bugün milyonlar üzerinde uygulanıyor. Ve biz bu durumdan korkmak ve önlem almayı düşünmek yerine bu işleri yapanlara hayranlık duyabiliyoruz.

Peki, yönetmen Nolan ve ekibi bunu nasıl başardı? Gözümüz nasıl boyandı da film bittiğinde korku ve öfke yerine rahatlama hissine kapıldık? Neden Cobb ve ekibinden tiksiniyoruz de onlara hayranlık duyduk? Bu yazıda kendimce bu durumun sebeplerini yazmaya çalışacağım. Ayrıca filmdeki bilgi hırsızlığı ve fikir aşılama işlerinin gerçek dünyadaki örneklerine de ufaktan değineceğim.

Filmin Konusu

Filmin merkezinde "rüya" kavramı var. Cobb, insanların rüyalarına girip onları manipüle ederek özel bilgilerini çalan yetenekli bir hırsız. Fakat basit birisi değil. Filmin hemen başında anlıyoruz ki Cobb küresel çaptaki şirketlerin birbirlerinden bilgi çalmak için tuttukları önemli biri. Burada kendisi hakkındaki ilk düşüncemiz oluşuyor:

-Sen bu şirketler için hırsızlık yapıyorsun da, bunların elde ettikleri bilgilerle hem birbirlerine hem de kitlelere yapabileceklerini, bu işlerin siyasi ve ekonomik sonuçlarını dert ediniyor musun peki?

Cevap tabii ki hayır. Cobb hem iyi para kazandığı hem de haz aldığı -ya da bağımlısı olduğu- için olsa gerek, rüyalarda dolaşıp bu işleri yapmayı sürdürüyor. Saito ismindeki bir işadamına karşı giriştiği hırsızlık işinde çuvallayıp Arjantin'e kaçmaya çalışırken yakalanıyor. Saito, bir kişiye fikir aşılama yapmanın mümkün olup olmadığını soruyor.

---

¹ Kitap inceleme: Bitik Erkekler – Zimbardo

<https://web.archive.org/web/20260502040846/https://gerceginkitabi.wordpress.com/2025/03/03/kitap-inceleme-bitik-erkekler-zimbardo/>

² <https://web.archive.org/web/20260502041912/https://elestireldusun.wordpress.com/2026/04/10/kitap-karsilastirmasi-dikkat-tacirleri-calinan-dikkat/>

Cobb'un adamı Arthur bunun mümkün olmadığını, gerçek ilhamın taklit edilemeyeceğini³ söylüyor ama Cobb "olabilir" diyor.

Burada bir parantez açayım. Filmin türü her ne kadar bilim kurgu diye geçse de yapılanlar gerçek. Filmde hedef kişisi uyutuluyor ve bir makine aracılığıyla ortak bir rüyaya bağlanılarak hırsızlık ya da fikir aşılması yapılıyor. Gerçek dünyada ise milyonlarca insan ekranlar yoluyla bu işleri yapmak isteyen insanlara kendi rızalarıyla bağlanıyorlar. Ekranların içinde uygun ortamlar oluşturuluyor ve filmdekinin aksine tek bir kişi değil, milyonlar aşılanıyor.

Saito'nun derdi Fischer Morrow isimindeki şirketin enerji piyasasında tekel olmasını engellemekmiş. Çünkü kendi şirketi artık bunlarla mücadele edemiyormuş. Bu şirketin sahibi ölüm döşeğinde ve tüm işler o ölünce genç oğluna kalacak. Saito diyor ki "bu gencin zihnine girin ve babasının şirketini parçalama fikrini aşıl原因n" Cobb karısını öldürmekle suçlandığı için ülkesine giremiyor ve bu yüzden çocuklarından ayrı düşmüş durumda. Saito bu işi başarması karşılığında onun bu sorununu çözeceğini söylüyor ve Cobb işi yapmaya ikna oluyor.

Saito bu fikir aşılmasının dünyanın iyiliği için gerekli olduğunu anlatıyor ve bu sırada kaygılı bir surat ifadesi takınarak sadece Cobb'u değil, seyirci olarak bizi de ikna etmeye çalışıyor. Kendisi enerji piyasasında güçlü konuma gelince neler yapacak bilmiyoruz. Bununla birlikte filmin kalanında seyrincinin güvenini kazandığını söyleyebiliriz.⁴

---

³ Tam burada Desmurget'in "Dijital Ahmak Fabrikası" kitabından bir alıntı yapayım:

"Birçok beyin görüntüleme çalışması, Coca Cola'ya gösterilen genel rağbetin, ürünün lezzetinin üstünlüğüyle ilgili olmadığını, bu içecek markasıyla muhtelif olumlu duygusal özellikler arasında beyinde, ondan da ötede bellek ağları içinde **yapay bağlantılar oluşturmayı mümkün kılan reklamlarla** ilgili olduğunu göstererek bu gözlemi doğrulamaktadır." (Desmurget, s207)

⁴ Gerçekte milyarlere güvenmek kolay değil. Harcamakla bitmeyecek büyüklükteki servetlerini paylaşmaktan çok biriktiren insanlar bunlar. Elon Musk'ın "Starlink" isimli projesinden "Afrika'nın köyündeki çocuklar bile hızlı internete ulaşabilecek" benzeri söylemlerle bahsedildiği zamanları hatırlıyorum. Kendisi Trump ile birlikte siyaset işlerine girince bunun "iyilik amacı da olan ticari bir proje" olduğunu söylemek zorlaşıyor. Trump ve yandaşlarının yaptıkları ve yapmayı amaçladıklarına bakınca, bunun askeri amaçlı bir proje olduğunu düşünmek akla daha yakın geliyor. Zaten bu durum gizlenmiyor da. Sivil kullanım için olduğu söylenen hizmete ne kadar güvenileceği ise ayrı bir tartışma konusu.

Cobb işi kabul ettikten sonra rüyalarındaki mekânları tasarlaması için birini bulmak üzere Paris'te üniversiteye gidiyor ve orada hocalık yapan kayınbabasıyla arasında şöyle bir konuşma geçiyor:

-Bana öğrettiğin işi yapıyorum.

-Sana hırsız olmayı öğretmedim.

-İnsanların zihninde dolaşmayı öğrettin, sonra da bunlar oldu. Bu yeteneğimi yasal işlerde kullanma şansım yoktu.

Yasal işlerde kullanma şansın yok muydu? Sen reklam ve halkla ilişkiler diye bir şey duymadın mı Cobb? Senin gibi manipülasyon ustası adamları “deha” deyip över, milyonlar verirlerdi hâlbuki. Yönetmen burada açık bir şekilde seyircinin aklıyla dalga geçiyor ve Cobb'un yasa dışı işlere bulaşmasını aklıyor. Gerçek dünyada böyle adamların yasal işler yapamadığını sanma tehlikesine de düşürüyor. Filmin geçtiği dünyada insanların rüyalarına girip bilgi çalmak ya da fikir aşılması yapmak yasakmış ama bizim dünyamızda bunun -özellikle ekranlar yoluyla- serbest olduğunu görüyoruz, bizzat yaşıyoruz. Yalnız şunu da ekleyeyim, kayınbabası “hırsız” diyerek gerçek dünyada benzer işler yapan insanlara da lafı sokmuş oluyor. Artık filmi izlerken bu sözü üstlerine aldılar mı bilmem.

Saito ile işin detaylarını konuştukları sırada Cobb'un içinde bir parça vicdanın varlığını seziyoruz. Şöyle diyor:

-Bay Saito, bu tipik bir firma casusluğu değil. Benden fikir aşılamanı istiyorsanız bunun ciddiyetini anlamanızı umuyorum. Bu adamın zihninde gelişecek bir fikir yerleştireceğiz. Bu fikir ona yön verecek. Bu onun her şeyini değiştirebilir.(Yazımın başında bahsetmeye çalıştığım tam olarak bu: Ekranların hayatımızı şekillendirebilme gücü)

Filmin başında da “en dirençli parazit fikirdir, dirençlidir ve çok çabuk yayılır” demişti. Aşılanacak “şirketi dağıtma” fikri sadece hedefin değil milyonların hayatını etkileyebilir. Belki Saito ya da başkası enerji piyasasını ele geçirince bunu hükümetlere baskı kurmak, kitleleri mağdur etmek, hatta savaşlar çıkarmak için kullanacaklar. Yani konu basit değil. Fakat Cobb bizi hayal kırıklığına uğrattırıyor ve filmin devam eden kısmında Fischer'a neler yaptığını ve Saito istediğini elde edince neler olabileceğini dert edinmiyor. Amacı bir an önce işi bitirip ülkesine dönerek çocuklarına kavuşmak. Film Cobb odaklı olduğu için seyirci de buna kitleniyor ve sonrasında neler olabileceğini umursamıyor.

Cobb fikir aşılama konusunda yardımcı olması için Eames adındaki kişiyi bulmak üzere Kenya'ya gidiyor. Dedik ya, Cobb küresel şirketlere çalışan birisi. Japonya, Fransa, Kenya, Arjantin... Kendi ülkesi dışında her yere girebiliyor. Pekâlâ çocuklarını da ülke dışına kaçırıp buralara gidebilir. Kalkıp başkalarının hayatlarını karıştırmasına gerek yok. Eames ona fikir aşılamanın mümkün olduğunu, bunun için hedefin babasıyla arasındaki ilişkinin kullanılabileceğini söylüyor. Derin rüya katmanlarında rahatça kalabilmek için

gerekli yatıştırıcıları sağlasın diye de Yusuf isimindeki bir kimyagerle Cobb'u tanıştıyor. Yusuf'un mekânında birbirlerine bağlı şekilde rüya gören birçok insanı görüyoruz. Oradaki kişiyle ekibimiz arasında şöyle bir konuşma geçiyor:

-Her gün buraya uyumak için mi geliyorlar?

-Hayır, uyanmak için geliyorlar, rüyaları artık onların gerçekliği oldu. Tersini söyleyebilir misiniz?

**Her gün rüyayı paylaşmak
için buraya geliyorlar.**

Burada da güzel bir mecaz örneği bulunabilir. Rüya âlemi gerçekliği olan insanlar ile günümüzde vaktinin önemli bir bölümünü ekran başında geçirenler ve bir an olsun onlardan kopamayanlar arasında benzerlik kurabiliriz. Bir bağımlılık durumu söz konusu. Gerçek olanın yerini sanal olan, rüya olan almış durumda. Yukardaki film sahnesiyle aşağıdaki fotoğraf arasındaki benzerliğe bakın.

Ekibe katılan genç üniversite öğrencisi Ariadne hem Cobb hem de Arthur'dan rüya içinde neler yapabileceğine ve mekânları nasıl tasarlayabileceğine dair eğitimler alıyor. Tıpkı bir film ya da bilgisayar oyunu yapan insanlar gibi özenle bu mekânları kurguluyor. Amaç, hedefin kendini korumak isteyen bilinçaltını oyalamak ve ondan kaçarak aşılama yapmak için gereken zamanı kazanmak. Film ve oyun yapanların amaçları da biraz bu değil mi? Bizi olabildiğince büyüleyerek savunmamızı etkisiz kılmak ve istedikleri şeyleri göstermek derdindeler. Bilgisayar oyunlarının oyuncuyu ekrana bağımlı kılmak için özel teknikler ile geliştirildiğine diğer yazımda değinmiştim. Filmin birinci saatinin sonunda, hedefe fikir aşılmasını nasıl yapabileceklerini tartıştıkları sahneler, özellikle gençlerin kitleleri manipüle etme üzerine kurgulanmış meslek alanlarına⁵ ilgi duymalarını sağlayabilir. Buraları iyi izleyin. Benzer tartışmalar bugün de yapılıyor ve hedefte olanlar kurgu kişiler değil, doğrudan bizleriz. Dikkat çalma yazısında Tristan'ın anlattıklarına bakın, benzer şeyler.

Fikri bilinçaltına yerleştirmekten bahseden Cobb, bilinçaltının mantıktan çok duyguyla hareket ettiğini söylüyor. Hedefin babasıyla arası kötü olduğu için, şirketi dağıtmayı babasından intikam almak şeklinde gösterme fikriyle geliyor Eames. Fakat Cobb olumlu duyguların olumsuz duygulardan daha baskın olduğunu söyleyince farklı bir yoldan gitmeye karar veriyorlar ve aşılama planı şu şekilde kuruluyor:

1. rüya katmanı: Babamın izinden gitmeyeceğim.
2. rüya katmanı: Kendi başıma bir şey yaratacağım.
3. rüya katmanı: Babam onun gibi olmamı istemiyor.

Böylece hedefteki kişi şirketi dağıtarak hem kendi başına bir şeyler başarmanın tatminine erişmeyi hem de bu yolla babasını onurlandırmayı umacak. Yani hayatının kalanı boyunca bir yalana inanarak hareket edecek. Ne kadar da şeytani bir plan değil mi? Keşke benzerleri bizlere karşı da uygulanmıyor olsaydı!

---

⁵ Reklam, halkla ilişkiler, basın, *viral* pazarlama, nöro-pazarlama vd. Hepimiz karşıımızdaki inka etmek ya da etkilemek için çeşitli yöntemler kullanırız. Fakat yukarıda saydığım işleri yapanlar konuya daha profesyonel bir şekilde yaklaşp bilimi de kullanarak insan doğasının zayıf noktalarını ararlar. Daha sonra da buldukları bu noktaları müşterileri adına nasıl kullanabileceklerini düşünürler. Özel şirketler ve üniversiteler bu işlere yatırım yapar, yetenekli gençleri Cobb gibi birine dönüştürmek için çalışırlar. Üniversitelerin herkesin kullandığı bir yazılımda açık bulmak için fakülte açtığını düşünün, ne kadar tepki çekerti değil mi? “Nöropazarlama” adı altında yapılan budur. Keskin bir sınırı çizilmediği sürece nereye gideceği belirsiz bir alan. Koca bir toplumu Pavlov'un köpeğine çevirebilir. (ya da çoktandır çevirmekte) Ayrıca yukarıda da gördüğümüz üzere, Cobb da bu işleri üniversitedeki hocasından öğrenmiştir.

Filmde Cobb ve ekibinden en tiksindiğim sahnelerden birisi yukarıda. Önce hedefin bineceği uçağı bozuyorlar ve ardından Saito'nun satın aldığı bir havayolu şirketinin uçağına yönlendirip tuzağa çekiyorlar. Eames hedefin cüzdanını çalıyor. Cobb cüzdanı alıp iyilik yapar gibi hedefe verirken ünlü Maurice Fischer ile akrabalığınız var mı diye soruyor. Hedef "babamdı" deyince "gerçekten de ilham verici bir insandı. Başınız sağ olsun" diyerek babayı övüyor. Biraz sonra ikisi arasında yapay bir bağ kurup aşılama yapacaklar ya, önden ufak bir tohum ekiyor. Sonra da içeceğine ilaç atıp uyutuyorlar ve 10 saatliğine alıkoyuyorlar.

Plan iyi gibi gözüküyor lakin ilk rüya katmanına girdiklerinde anlıyorlar ki Fischer olası bir rüya hırsızlığına karşı eğitim almış. Bilinçaltı silahlı saldırı düzenliyor ve Saito yaralanıyor. Eames onu uyandırmak için öldürmeye yeltenince Cobb onu durduruyor. Meğer aldıkları yatıştırıcıların etkisi o kadar büyükmüş ki, ölürlerse uyanamayıp Araf denilen bir yere düşer de yıllarca orada kalabilirlermiş. Cobb bu bilgiyi işe girişmeden önce ekip arkadaşlarından gizliyor, Yusuf'un konuşmaması için de ona kendi payını vadediyor. Cobb'un karakterine dair bir ipucu daha yakalıyoruz burada. Sadece hedefe neler olacağını değil, ekip arkadaşlarını da umursamıyormuş.

Hedef eğitilmiş olduğu için planda değişiklik oluyor. İlk rüya katmanında aşılama tamamlanınca ikinci katmanda Cobb hedefe yaklaşarak şu anda hırsızlık amaçlı bir rüyanın içinde olduğunu, kendisine güvenmesi gerektiğini söylüyor. (Nir Eyal, bu sen misin? Bir yandan şirketlere nöro-pazarlama taktiklerini sat, diğer yandan da insanlara bu taktiklere karşı nasıl korunacaklarını anlatan kitap yaz.) Daha sonra da bu işin suçunu hedefin aile dostu ve vaftiz babası olan, amca dediği Peter karakterine atıyor. Hâlbuki filmin başında hedefe fikir aşılacağı için kaygılı gözüküyordu Cobb. Şimdi ise amacına ulaşmak için hedefin gerçek hayatta arasının iyi olduğu birine kin gütmesine sebep olabilecek bir iş yapıyor. Cobb karakterinin ahlaki olarak iyice dibe battığını görüyoruz burada. Aklıma arabesk müzik kültürünü Türk toplumuna yayanlar geldi. Yaşadıkları hayatın sorumluluğunu kadere, yani dolaylı olarak onu yaratan Tanrı'ya yönlendiren sözleri vardır bu şarkıların. Yavaş yavaş haşlanan kurbağa misali birçok kişinin Tanrı'ya düşman kesilmesinde sinema ya da müzik sektörünün payı es geçilemez.

Yukarıda: “Babasına olan nefretini vaftiz babasına yönlendirmeliyiz.” Yönlendir tabii! Kendi ailene kavuşmak için başkalarının ailesini parçalamak neden yanlış olsun.

İkinci katmandaki aşılama tamamlanınca üçüncü katmana geçiliyor ama işler orada da ters gidiyor ve hedef, Cobb’un bilinçaltındaki ölmüş karısı tarafından vuruluyor. Meğer Cobb efendinin karısının ölümünde de bir payı varmış. Ama bu işten ibret almamış olacak ki hala rüya âlemlerinde üçkâğıtçılık peşinde koşmaya devam ediyor ve hem işin hem de ekip arkadaşlarının canını riske atıyor (benzer durum filmin başında da yaşanmıştı). Aynı dakikalarda Saito’nun da ölüp Fischer gibi Araf’a düşmek üzere olduğu görülüyor. Artık her şey bitti derken akıllı ve soğukkanlı kızımız Ariadne Araf’a gidip onları çıkarmayı ve işi bitirmeyi öneriyor. Bu şekilde Fischer geri döndürülüyor, ölmek üzere olan babasının yanına gidip son sözlerini dinliyor ve kasayı açıp aşılamanın son kısmına maruz kalıyor:

Burası seyircilerin kendi ana-babalarını hatırlayıp hüznlenmelerine sebep olabilecek bir sahne. Arkada gerilimli müzik yükselirken Fischer babasıyla buluşup konuşuyor. Meğer bizim babanın oğlundan yana hayal kırıklığına uğramasının nedeni kendisi gibi olamaması değil, olmaya çalışmasıymış. Aslında baba oğlunun kendi yolunu çizmesini istiyormuş da nefesi yetmediği için gerçek dünyada bunu söyleyememiş. Tabii ki bunların hepsi yalan ve hain ekibimizin aşılmasının sonucu olarak ortaya çıkan bir sanrı. Kasanın içinden çıkan rüzgârgülü, Fischer'ın babasıyla güzel vakit geçirdiği çocukluk zamanlarının bir anısı ve aşılamanın başarılı olması için gereken duygu yoğunluğunun oluşmasını sağlayan en önemli parça. Fischer en çok bunu gördüğü zaman ağlıyor.

Tam bu duygusal anlarda Eames'in arka planda tüm olan biteni bir akbaba misali izlediğini görüyoruz. "Tamam, hedef aşılamayı yuttu, istediğimizi aldık" der gibi kafasını sallıyor ve rüyadan çıkmalarını sağlayacak bombayı patlatıyor. Şimdi burada duralım ve çocukluk yıllarından itibaren maruz kaldığımız kurgu yapımlara, tv programlarına, reklamlara, haber sunumlarına, gazete başlıklarına, şarkı sözlerine ve daha nicesine gidelim. Buna benzer duygu yoğunluğu yaşamamıza sebep olan sayamayacak kadar çok an yaşamışızdır. İşte tüm bunların yaşamlarımıza kalıcı etkileri olduğunu iddia ediyorum ben. Kurgu anıların gerçek anılardan ayırt edilemediği aslında benim iddiam değil, bilimsel bir sabittir.⁶

Filme dönersek; Cobb Araf'ta Saito'yu bulur, herkes sağ salim rüyalarından çıkar, Cobb ülkeye giriş yapıp çocuklarına kavuşur ve mutlu sona erişiriz.

Şimdi izleyiciye bu mutlu sonun nasıl yedirildiği kısmına geelim. Ortada bariz bir kötülük varken neden film bittiğinde bunlar konuşulmadı da o kadar insan bir topacın peşine gitti bakalım. Kendimce durumu anlatmaya çalışacağım.

Karakterlerin Amaçları

Daha doğrusu "karakterin" demeliyim çünkü filmde Cobb dışındaki -belki biraz da Fischer- karakterler neredeyse figüran seviyesinde. Hayatlarına dair pek az detay biliyoruz ve bu durum bizi onlarla duygudaşlık kurmaktan alıkoyuyor. Ama daha ilk sahneden itibaren Cobb'un ayrı düştüğü çocuklarını ve ileride de intihar eden karısını görüyoruz. Filmin içerisinde tekrar ve tekrar ve tekrar... Film boyunca Cobb'un çoğunlukla kaygılı ve hüznü bir surat ifadesi takındığı görülüyor. Kaygılı çünkü çocuklarına kavuşup kavuşamayacağını bilmiyor, hüznü çünkü ölmüş karısı bir türlü aklından -ve rüyalarından- gitmiyor. Filmin içine giren seyirci acıyor ona, üzülüyor, başarılı olsun da yüzü gülsün istiyor. Böylece başarı yolunda yaptığı adilikler meşru oluyor. Hâlbuki içinde bulunduğu duruma düşmesinin sebebi de büyük oranda kendisiyken.

---

⁶ Çok sayıda bilimsel yayının arasında şu örnek verilebilir: Cleary, Schwartz, *Memory Quirks*, Routledge, 2020 içinde "Broadening The Autobiographical..." (s. 32-46) Kitabı buradan indirebilirsiniz: <https://libgen.bz/edition.php?id=148150187> Bu olgudan Eleştirel Düşün blogunda [Basın](#) yazı dizisinde de söz edilmişti.

Filmin merkezinde Cobb olduğu için diğer karakterlerin amaçları rahatlıkla unutulabiliyor. Sonrasında neler yapmışlar düşünmüyorsunuz çünkü buralar bize gösterilmiyor zaten, aklımıza gelmesin isteniyor. Cobb karakterini daha itici gelecek başka bir oyuncu oynasaydı ve karakterin amacı başka olsaydı seyirci ondan nefret edebilir, yaptığı kötülükleri daha rahat görebilirdi. Mesela Saito, yer altı zenginliklerine çökmek için bir ülkenin liderine -ve hatta halkına- aşılama yapılmasını isteseydi, bu durumun farkına varan Fischer karakteri de Cobb ve ekibini engellemek için çalışan biri olarak mücadele etseydi, her şey gözümüze daha farklı görünebilir, Cobb ve ekibinden nefret edebilirdik. Ama yönetmen böyle olsun istediği için böyle oldu, bize de yemek düştü.

Hedefin Durumu ve Yaşadıkları

Bu filmde yapılan organize kötülüğün seyircinin dikkatini çekip öfke uyandırmamasının bir nedeninin de, yapılan aşılamanın kötülük değil de bir “iyilik” gibi gösterilmesi olduğunu düşünüyorum. Buraya birazdan döneceğim, önce hedef Fischer’a bakalım.

Fischer karakteri aslında seyircinin kendisini temsil ediyor. Her gün onlarca farklı şekilde dikkatleri çalınan ve çeşitli aşılamalara maruz bırakılan insanların bir örneği. Mesela ilk rüya katmanında kaçırılıp korkutuluyor. Burada basının gerçek dünyadaki işlerini hatırlıyoruz. Mesela Kovid-19 dönemindeki korku yayan haberleri. İkinci rüya katmanında dikkati dağılsın diye Eames ona teşhirci bir kadın şeklinde görünüyor. Gerçek dünyada özellikle erkeklerin sürekli maruz bırakıldıkları bir durum bu. Daha sonra şık takım elbisesi, geriye doğru taranmış saçları, kendinden emin ve ciddi tavırlarıyla Cobb gelip ona tehlike altında olduğunu ve kendisine güvenmesi gerektiğini söylüyor. Burada da bize güven veren siyasetçilerin, işadamlarının, gazetecilerin ya da sanatçıların bazılarını hatırlıyoruz. Yemi yutan Fischer kendisini korumaya çalışan zihnine düşman olarak aklını ve vicdanını Cobb’a teslim ediyor.

Ne kadar eğitim almış olsa da katman katman uğradığı aşılamaların sonucunda kaybediyor Fischer. Çünkü babasıyla olan kırılgan ilişkisi onun zayıf noktası ve buradan yakalanıyor. Bugün bu zayıf noktalarımızı özellikle internet yoluyla Cobb gibilerine kendi ellerimizle bizler veriyoruz, bunu sık sık hatırd tutmak gerek.⁷ Bu arada tekrar değinmekte fayda var, bilinçaltı üç rüya katmanı boyunca Fischer’ı silahlı bir şekilde korumaya çalışıyor. Bunun böyle olmasının sebebi eğitim almış olması. Yani medya okuryazarı olur, akıl oyunlarına, propagandalara karşı kendinizi eğiterseniz, Cobb gibilerine karşı elinizde bir savunmanız olur. Filmde eli silahlı olan ve sürekli saldıran “kötü” adamların aslında mağdur tarafı savunan “iyiler” olması, saldırı altında oldukları için “mağdur” gözükenlerin de aslında “kötüler” olması aklınızda bulunsun. İyilerle kötülerin sık sık farklı gösterildiği gerçek dünyada işimize yarayabilir bunu hatırlamak.

---

⁷ 2016 ABD seçimleri ve Cambridge Analytica ilişkisi bunun en iyi bilinen örneklerinden biridir sanırım. İnsanların sosyal medya yoluyla paylaştıkları verileri bir grup insan tarafından izinsiz bir şekilde işlenerek “kişiye özel ikna” kampanyaları yürütülebilmisti. Bu filmde de Fischer’ın durumuna özel olarak kırılgan baba-oğul ilişkisi kullanıldı. “İzinsiz” kısmına itiraz edenler olabilir. Çünkü çoğu zaman kullanıcı sözleşmelerini okumadan onaylayıp geçiyoruz. Yani hukuki olarak bir suç işlemiyor olabilirler.

Aşılama planı tartışılırken olumlu duyguların olumsuz duygulara baskın olduğunu söylediği sırada “katarsis” sözcüğünü de kullanıyor Cobb. Aristo’nun Poetica adlı eserinde geçiyormuş bu sözcük. Seyircinin tiyatrodaki gördükleriyle duygusal bir arınma, rahatlama, içsel bir temizlenme ve dengeyi bulma hali yaşaması sağlanıyormuş. Bugün bu sözcük bir psikoloji terimi olarak da kullanılıyor. Cobb, babasıyla arası bozuk olan Fischer’a rüya yoluyla “katarsis” yaşatarak fikir aşılama amaçlıyor. Cobb’un Fischer’a yapmaya çalıştığı şeyi yönetmenin de seyirciye yapmaya çalıştığını iddia edebiliriz. Film boyunca Cobb’un intihar eden karısını, ayrı düştüğü çocuklarını ve Cobb’un hüzünlü hallerini gösteriyor bize Nolan. Ayrıca daha ilk görüldüğü sahnede Fischer’ın babası tarafından ezildiğine tanık oluyor, hatta “hayal kırıklığı” olarak görüldüğünü de duyuyoruz. Onu oynayan oyuncunun bebeksi yüze sahip genç bir aktör olmasını da hesaba katınca, seyircinin Fischer’ın mutlu olması için aşılamanın gerçekleşmesini ister hale gelmesi sağlanmış oluyor. Hem Cobb hem de Fischer için mutlu olurken, yapılan kötülükler gözümüze iyilik gibi gelmeye başlıyor. Ölü bir eş, ayrı kalan çocuklar, aranın bozuk olduğu ölmüş bir ebeveyn... Seyirci olarak bize de “katarsis” yaşatmak için çabalamış Nolan.

Fischer’ın babasının şirketini dağıtması iyi sonuçlanamaz mı? Belki de enerji piyasasında güçlü hale gelmeleri dünya halkları için kötü olacaktı, yani Saito kaygısında haklı olabilir. Ayrıca kendi yolunu çizen Fischer’ın daha mutlu olamayacağını da söyleyemeyiz. Zaten Eames yaptığı gözlemin sonunda vaftiz babasını “akbaba” olarak nitelemiş, onunla arasını bozup babasıyla arasını düzelterek Fischer’a iyilik yapmakta olduklarını iddia etmemiş miydi? Yani bu aşılama hem Fischer hem de dünya için iyi olmuş olabilir.

Bu varsayımların hiçbiri Cobb ve ekibini aklamaz çünkü onlar bu kaygılarla hareket ederek bu işe girişmediler. Bu işin sonunda Fischer mutlu olacak mı, Saito elde ettiği güçle neler yapacak dert etmiyorlar. Fischer’ın babasıyla arası iyi olsaydı amaçlarına ulaşmak için bu sefer aynı işin tersini yapmaktan geri durmazlardı. Onları “kötü” olarak anmamın sebebi bu.

Oyuncu Seçimleri: Yakışıklı, Karizmatik, Sevimli, Zeki.

Daha önce Hayalet Avcıları filmindeki çevre koruma derneği yetkilisi “Walter Peck” karakterinden bahsetmiştim.⁸ Bu karakter izleyici kendisinden tiksinsin diye vardı ve oynayan aktör bunu güzelce başarmıştı. Filmi çekenler “bilimin yanında, güvenilir ve cesur” hayalet avcılar ekibimize sahip çıkmamız için yapmıştı bunu. Çünkü tarihin her döneminde böyle kıskanç ve yobaz insanlar olmuştu ve bunlar toplum yararına çalışan insanları engellemeye çalışırlardı. Bugün seküler tarih anlatısında şunları çokça duyarız:

-Eskiden bilim adamları ya da kadınlar yobaz dindarlar tarafından büyücülükle ya da başka şekillerde topluma zarar vermekle suçlanır ve öldürülürdü!

Hem ilk hem de ikinci filmde hayalet avcıları ekibi insanları büyüleyip kandırmakla suçlanıyorlar. Hatta ikinci filmdeki yargıç, ekibi eski zamanlardaki gibi diri diri

---

⁸ <https://web.archive.org/web/20260503121207/https://gerceginkitabı.wordpress.com/2022/08/25/insani-ve-zayif-tanri-imgesinin-asilanmasi-hayalet-avciları-orneği/>

yakmaktan bile söz ediyor. Filmi yapanlar burada seküler, pozitivist tarih anlatısına destek atıyorlar ve seyirciden de buna katılmasını istiyorlar.

Kurgu yapımlarda oyuncu seçimi ve oyuncuların nasıl oynayacağı, yönetmenin onları nasıl yönlendireceği çok önemlidir. Böylece seyircilerin bir düşünceye, o düşünceyle özdeşleşen tarihsel ya da kurgu karakterlere ya da olaylara verecekleri tepkiler yönlendirilebilir. *Inception* filmindeki oyuncu seçimleri -ve oyuncuların büründükleri roller- bizim onlardan nefret etmemizi engellemek üzerine yapılmış. Yakışıklı, karizmatik, sevimliler ve zeki gözüküyorlar. Neden onlardan kötülük bekleyelim ki? Güzel ve zeki gözükmeyi istemek kabul edilebilir, çünkü hayatın pek çok alanında kişiye avantaj sağlayabilir bu durum. Ama güzel ve zeki olmak mutlak olarak iyi bir şey değildir. Zekâsını kendisinin ve kitlelerin zararına kullanan çok insan vardır. Güzel yüzünün ardında kötü karakterler barındıranlar da. Ama ekranlara çıktıklarında böyle insanlara karşı savunmamız kırılıveriyor nedense. Şimdi “rüya” ekibinin oyuncularına bakalım:

Leonardo DiCaprio (Cobb): Dış görünüşümüzün, tavırlarımızın ve hatta sesimizin insanlar üzerindeki etkileri sayamayacağımız -hatta pek çok kez farkına bile varamayacağımız- kadar çoktur. Bu yüzden kamera önünde milyonlara hitap eden işlerde -ki bu örnekte sinemadan bahsediyoruz- titizlikle seçim yapılır. Amaç insanların dikkatini çekmek, etki altına almak ve yönlendirmekse, bunları yapacak kişilerin ekranda nasıl durdukları ve neler hissettirdikleri önemlidir. Pek çokları estetik ve kozmetik sektörlerine başvurur, sıkı spor ve diyet yapar, sesini, jest ve mimiklerini etkili kullanabilmek için özel eğitimler alır. Bazıları ise bir takım alanlarda doğuştan öndedir. İşte bana göre dış görünüş anlamında pek çok hemcinsinin önünde olan insanlardan birisidir Leonardo DiCaprio. Oyunculuk becerisinin yanında önemli ölçüde bu yüzden olsa gerek, küçük yaşlarından itibaren sektörün içinde olan ve büyük bütçeli projeler için seçilen birisidir.

Bebeksi bir yüz, beyaz ten, renkli gözler, lepiska saçlar... DiCaprio'nun sadece kadınlara hoş gelecek bir yüzü yok, insana güven veren sıcak bir yanı da var. *Django* (2012) filmini sinemada seyretmiştim. DiCaprio filmin başından uzun bir bölümüne kadar gözükmemişti ve ekrana geldiği ilk anda salonda bir uğultu ve alkış koptuğunu hatırlıyorum. Bu insanlar DiCaprio'yu görünce neden bu kadar heyecanlandılar, sadece iyi bir aktörü seyredecekleri için mi? Belki de uzun süredir görmedikleri ve çok sevdikleri bir aile üyesini, bir arkadaşını ya da bir sevgiliyi gördükleri içindir.

Titanic (1997) filminde oynadığı genç, yakışıklı ve fedakâr sevgili rolü insanların zihnine kalıcı olarak yerleşmiş olmalı. DiCaprio gibi sevimli bir adama kötü olmayı yakıştıramıyor sinema seyircisi. *Inception* filmi gösterime girdiğinde 36 yaşında olduğu için yukarıdaki kadar olmasa da etkileyici ama aynı zamanda güvenilir yüz ifadesini koruyor DiCaprio ve bu durum, onun oynadığı Cobb karakterinin “çocuklarına kavuşma” motivasyonu ile birleşince, yaptığı kötülükler göz önünden gidiveriyor.

Yukarıda, solda bir kurgu yapımda (*Don't Look Up* - 2021) insanları yaklaşan felaket konusunda uyaran güvenilir bir bilimadamı, sağda gerçek dünyada Birleşmiş Milletler binasında iklim değişikliğine karşı geliştirilen tepeden inme politikalar için halklarda rıza oluşturan aktivist bir Hollywood yıldızı. DiCaprio'nun her iki role de seçilmesini sadece oyunculuk becerisiyle açıklayamayız. Popüler kültürün tüketicisi olan insanlar onu seviyor, onu güzel, samimi ve güvenilir buluyor ve bu durum dış görünüşüyle önemli ölçüde alakalı.

Tom Hardy (Eames): Filmde seyircinin en itici bulabileceği karakter Eames. Daha ilk görüldüğü sahnede kibirli bir şekilde zekâsına güvendiğini ve Arthur'u ezdiğini görüyoruz. Fakat filmin devamında işe yaklaşımı, sivri zekâsı ve çalışkanlığıyla seyircide hayranlık da uyandırabiliyor. Ayrıca onu oynayan aktör Tom Hardy sesi ve görünüşüyle karizmatik bir adam. Zaman zaman yaptığı şakalarla ortamı ısıtan şeytan tüylü Eames, film ilerledikçe bize o kadar da kötü bir insanmış gibi gelmemeye başlıyor.

Sevimli görünüşüne aldanmayın. Yukarıda bahsettiğim “akbaba” sahnesinden bir ekran görüntüsü.

Joseph Gordon-Levitt (Arthur): Film boyunca işine odaklı profesyonel biri olarak gördüğümüz bu karakterimiz de zekâsı ve soğukkanlılığıyla dikkat çekiyor. Özellikle ikinci rüya katmanında verdiği mücadeleler ve yer çekiminin değiştiği ortamda bulunduğu dâhiyane çözümle seyircinin takdirini kazanıyor. Zaman zaman Eames ile atıştığı anlar ve Ariadne’yi öpmek için yaptığı numara seyirciye sempatik görünmesini sağlayabilir. Onu oynayan aktör Joseph Gordon Levitt’in de sevimli bir yüze sahip olduğunu söyleyebiliriz. Seyircinin nefretini kazanacak birisi gibi durmuyor.

Ellen Page (Ariadne): Ekibin en geç üyesi olan bu kız zekâsının yanında en kritik anda soğukkanlılığıyla işi çözen kişi olarak dikkat çekiyor. Ayrıca merakı sayesinde Cobb’un hayatı hakkında daha fazla şey öğrenebiliyoruz. Onu oynayan kadın oyuncu, yaşından genç gösteren, kısa boylu minyon bir tip. Bu durum seyircinin gözünde onun da tehlikeli biri gibi görünmemesini sağlıyor: “Eli yüzü düzgün şuncacık kızdan adama ne zarar gelebilir ki!”

Bu kızın tatlılığı da sizi kandırmasın. Fischer uyutulup zorla alıkonulduğunda oradaydı ve “genç kız halimle bu tehlikeli adamların arasında ne yapıyorum, bunlar yarın bana neler yapmaz” demedi. Gerçi affedersiniz, bu yakışıklı ve tatlı adamlardan neden kötülük beklesin? Zekâsını yalan mühendisliğinde kullanarak suça ortak oldu. Cobb ona daha ilk başta bunun “yasa dışı” bir iş olacağını söylemişken hem de.

Dileep Rao (Yusuf): Ekibin en az dikkat çeken pek az havalı karakteri. Onu oynayan oyuncu da çok tanınmadığı için olsa gerek, filmin afişinde en arkaya atılmış durumda. Bu karakter daha fazla para kazanmak için çok önemli bir bilgiyi ekipten saklaması sebebiyle itici gelebilir. Hâlbuki filmdeki ilk sahnesinde insana sıcak gelen ve güven veren bir görünüşü vardı. Birinci rüya katmanında diğer ekip üyeleri uyurken hedefin bilinçaltına karşı verdiği mücadele ile önemli bir iş yapıyor. Yine bu rüya katmanında havanın yağmurlu olmasının sebebi onun çişinin gelmesiymiş. Burada sempatik gösterilen ve filmin kalanında çok gözükmediği için ekip arkadaşlarına attığı kazığı unuttuğumuz bu karakterimiz de, seyirci olarak bizde büyük bir nefret uyandırmıyor.

Ken Watanabe (Saito): Bu karakter filmin başında Cobb ve Arthur’u kendisine satan adama karşı takındığı tavırla seyircide tehlikeli biri olduğu izlenimini uyandırıyor ama filmin devamında yaptıklarıyla bu durum değişiyor. Önce Kenya’da Cobb’un hayatını kurtarıırken görüyoruz kendisini. Sonra bu fikir aşılmasının dünya için ne kadar gerekli olduğunu kaygılı bir ifadeyle bize haber veriyor. Filmin devamında sahaya inerek mücadeleye dahil oluyor, hatta yaralanıp Araf’a düşüyor. Yaralı olduğu sırada Cobb’a “anlaşmaya sadık kalacağım” diyerek seyirciye sözünün eri bir adam olduğunu da gösteriyor. Ayrıca eli bol birisi. Fischer’ı tuzağa çekmek için tek bir uçuş seferinin biletlerini almak yerine havayolu şirketinin tamamını satın alıyor, bunu söylediği andaki surat ifadesiyle güldürüyor. Japon aktör Ken Watanabe tarafından canlandırılan Saito da seyircide nefret uyandıracak birisi gibi durmuyor.

Bu arada Saito’nun uyanır uyanmaz Cobb’un meselesini tek telefonla çözdüğünü hatırlatayım. Yani Cobb yargılanmıyor, sorununu torpille çözüyor. Küreselcilerin yasa dışı işlerini gören bir adama yakışmazdı zaten yargılanmak. “Karısı ölmeden önce komplo kurmuş, yargılansaydı suçsuz yere hapse girip çocuklarından uzak kalacaktı” denebilir. Bir defa suçlu birisi olduğunu zaten kendisi itiraf ediyor, o bir hırsız, bir yalan mühendisi, bir manipölasyon ustası. Bununla birlikte doğrudan olmasa da dolaylı yoldan karısının ölümünde suçlu. Savcıya gidip tüm yaptıklarını ve karısıyla ilgili durumları anlatabilir, cinayetten değil hırsızlıktan -ve yalan dolanla fikir aşılamaktan- yargılanmayı isteyebilirdi. Kendisi gibi hırsızları ve onları tutan küreselcileri ifşalama şartıyla anlaşma yoluna da gidebilirdi. (Aynı oyuncunun oynadığı Sıkıysa Yakala (2002) filmindeki “sevimli” hırsızımız yakalanınca böyle yapmıştı) Ama bunlar olmadı, Cobb çocuklarına kavuştu, hem o hem de bizler sevindik. Sonrasında durulup namusuyla yaşamaya çalışan birine dönüştü mü bilmiyoruz. Zaten bunu umursamıyoruz da. Yönetmen bize ne gösteriyorsa onunla keyif almaya çalışıyoruz.

Gerçek dünyada böyle arkası sağlam, nüfuzlu insanların haklarındaki suç iddialarından “bir şekilde” yırttıklarını gördüğünüzde sinirlenen bir insan mısınız? Peki, bu filmde Cobb için hiç böyle hissettiniz mi? Durumun farkına vardınız ama “adam çocuklarına kavuştu işte ne güzel” deyip geçtiniz mi? Sinema tarafından büyülendiğinizi söyleyebilir miyiz o zaman?

Sihirbazlar

Başta Eski Mısır olmak üzere pek çok kadim toplulukta sihirbazlık yani gözbağcılık yapıldığından bahsedilir. Binlerce yıllık bu meslek bugün “akıl çağı” olduğu iddia edilen modern dünyada da varlığını korumakta. İnsanlar uçan ya da koca bir cismi yok eden sihirbazları seyredebilmek için birbirleriyle yarışır. Bu durumu hayatın olağan akışına aykırı şeyleri görebiliyor olmaya bağlayabiliriz. Bugün geleneksel sahne sihirbazlığının yanı sıra gözbağcılığı yapan başka meslek dalları da var. Tiyatro ve operanın aksine sinema, teknolojinin son nimetlerinden faydalanarak insanları büyüyecek görüntülerin üretilbildiği bir iş kolu. Özel ve görsel efektler insanların izledikleri yapımlardan daha çok etkilenmelerini sağlıyor. Bu yüzden olsa gerek, tüm zamanların en çok gişe yapan on sinema filminin dokuzu fantezi/bilim kurgu/animasyon türündeki yapımlardır.⁹ Aynı şekilde çokça sevilen bilgisayar oyunlarının önemli bir bölümü de fantezi kurgulardır ve her geçen gün daha gerçekçi görsellerle piyasaya çıkarlar.

Christopher Nolan, özel ve görsel efektleri en etkili kullanan yönetmenlerden biri. *Inception* filminde de bunu iyi yaptığı söylenebilir. Paris’teki eğitim sahneleri, ikinci katmandaki yer çekimi sahneleri ve Araf’ın tasarımı birer örnek. Sahip olduğu bu görsel kalite, filmin insanların beğenisini kazanmasını ve aradan geçen yıllara rağmen iyi bir şekilde anılmasını sağlıyor. Filmdeki organize kötülüğün pek gündem olmamasını biraz da buna bağlıyorum ben. Görsel efektler gözbağını güçlendiren bir yaldız işlevi görüyor, seyirci öyküye ahlaki olarak yaklaşmak yerine kendisini bu büyüye teslim ediyor. Zaten film seyircisi eğlenmek için para öder, bizim gibi eleştirel okuyup didik didik etmek için değil.

⁹ 3 film kurgusal gezegenlerde geçerken 3 film de süper kahraman temasına sahip. Diğer 3 film ise bilgisayar üretimi olan animasyon türünde. (Haziran 2026 itibarıyla)

https://web.archive.org/web/20260613060725/https://www.boxofficemojo.com/chart/top_lifetime_gross/?area=XWW

Listede gerçekçi kabul edilebilecek tek film olan Titanic’in içinde de çokça özel ve görsel efekt bulunur. Zaten böyle olmasaydı klasik bir “zengin kız-fakir oğlan” anlatısı olan bu film bu kadar seyredilmezdi muhtemelen. Hayatın olağan akışının içinde Titanic kadar büyük bir gemiyi batarken görmek, hatta o sırada bizzat içinde bulunmak neredeyse imkânsız gibi bir şey. İşte bu film bu imkânsızı olabilecek en iyi şekilde gösterebildiği için bu kadar izlendi diyebiliriz.

Yukarıda, Paris'teki eğitim sahnesinden bir ekran görüntüsü var. Binalar sadece üst üste binmiyor, ayrıca değişen açılar nedeniyle ışığın konumu da değişiyor. İşte bunun gibi küçük ama etkileyici detaylar insanların filmlerden ve bilgisayar oyunlarından aldığı hazzı arttırabiliyor.¹⁰

Büyük demişken müziğin büyüleyici etkisinden bahsetmemek olmaz. Şimdi işin biyolojisini bilmediğim için oralara girmeyeceğim ama müziğin duygu durumumuz üzerindeki etkilerini deneyimlediğimizi kabul ederek yazıyorum. Özellikle eşlik eden görüntülerle birlikte bu etki daha yoğun olabiliyor. Haber sunumlarında, reklamlarda, kurgu yapımlarda ve daha pek çok yerde müziğin kullanılma sebebi bu. Sinemanın operadan aldığı bir miras diyebiliriz kendisine. Öyle ki pek çok filmin müziği filmin önüne geçmiştir. Yıllar sonra bile ilgili sahne görüldüğünde o müzik, o müzik çaldığında ise ilgili sahne aklımıza gelir. Güçlü etkisi sebebiyle büyük bütçeli projelerin müzikleriyle ilgilenmeleri için önemli isimlerle çalışılır. Yönetmen ve yapımcı Nolan hem bu filmde hem de başka filmlerinde pek çok ödül sahibi olan Hans Zimmer ve ekibi ile çalışmış. Yeteri kadar müzik teorisi bilmediğim için buraları detay vermeden geçeceğim. Ustasından çırağına kadar tüm müzisyenlerin kullandıkları belli tekniklerin, formüllerin var olduğu bilinsin yeter. Doğru yerde doğru akorların, yükseliş ve düşüşlerin kullanımı, çalgı aleti seçimi ve daha pek çok detay, müziğin -gördüğümüz görüntülerle birleşince- duygularımızı yönlendirmesini sağlıyor. Bunlar yılların birikimiyle ortaya çıkmış ve kitleler üzerinde başarılı sonuçlar vermiş uygulamalar.

Hans Zimmer filmin içinde Edith Piaf'ın bir şarkısını birkaç yerde kullanmış. Hatta şarkının yavaşlatılmış halini ana temanın içine de yerleştirmiş.¹¹ Ben özel olarak son kısımda çalan parçaya değinmek istiyorum. "Time" ismine sahip ve internet üzerinden yüz milyonlarca kez dinlenmiş olan bu parça Cobb'un uyanıp gözünü uçakta açtığı anda başlıyor. Ön planda piyonunun olduğu bu kısım gayet sakin. Cobb etrafına bakıp uyku sersemliğini atmaya çalıştığı sırada bu hafif kısmı dinliyoruz. Ardından onunla birlikte seyirci de gerilsin diye parça duruyor ve gerilim veren hafif bir keman sesi güvenlik noktasında bize dinletiliyor. "Acaba onay alacak mı, ülkeye girebilecek mi" derken görevli onay damgasını vuruyor ve parçanın ana taşıyıcısı diyebileceğimiz elektro gitar devreye girip rahatlatıcı melodiler çalmaya başlıyor. "Çok şükür sağ salım ülkeye girebildim" hissiyle rahatlayan Cobb kendine güvenen bir tavırla ekip arkadaşlarına

¹⁰ Yerçekiminin değiştiği sahnelerin nasıl çekildiğine dair bir vidyoyu aşağıdaki bağlantı üzerinden seyredebilirsiniz. Bunun dışında "vfx breakdown" diye aratarak çeşitli yapımlarda ne kadar görsel efekt kullanıldığını da bakabilirsiniz. Başta fantezi/bilim kurgu türü olmak üzere pek çok yapımda gördüğümüz pek çok şeyin sahte olduğuna ve masa başında üretildiğine tanık oluyoruz. Bu işleri yapanlar bir anlamda modern dünyanın sihirbazları/göz bağıcıları oluyorlar. [youtube.com/watch?v=4h_DpCFQ99w](https://www.youtube.com/watch?v=4h_DpCFQ99w)

¹¹ Müzisyenlerin herkesin kolay kolay anlayamayacağı böyle ufak numaraları vardır. Türkiye'de bir dönemin en çok izlenen yapımlarından olan kurtlar vadisi dizisinin en az kendisi kadar ünlü jenerik müziğinin içinde zikir kayıtları bulunur mesela. Bu kayıtların yer alması yapımcının isteğiyle olmuş. Kayıtların alındığı tarikat da dizinin yapımcısı ve senaristi olan kişiyle onun kardeşi olan başrol oyuncusunun bağlı olduğu tarikatmış. Aynı dönemde gösterime giren üçüncü Matrix filminin sonundaki dövüş sahnesinde ve bitiş jeneriğinde çalan müziklerin içinde de Hint kutsal metinleri olan Upanişadlardan alınma sözler yer almakta.(bkz: "Neodammerung" "Navras") Burada da filmi yapanların isteği söz konusu. Bunlar ticari kaygıyla açıklanamayacak tercihler. https://www.youtube.com/watch?v=kYfhAj_AyuE <https://www.youtube.com/watch?v=YQyRePS7nk8> Kurtlar vadisi jeneriğine gerginlik hissi katması için tulum eklenmesi de yapımcının isteğiyle gerçekleşmiş. O dönemleri hatırlayanlar bu tulum detayının ne kadar fark yarattığını bilecektir. Bu sesi duyan pek çok kişi Pavlov'un köpeği anlatısındaki gibi tetiklenir ve ekran başına kilitlenirdi. Adeta büyü bir güç onları çağırırdı.

bakarken çıkışa doğru yürüyor. Bu sırada hayatını değiştirdiği Fischer'ın yanından hiçbir şey olmamış gibi gayet rahat bir şekilde geçip kendisini bekleyen kayınbabasına doğru gidiyor. Bu anlarda parça iyice yükselmeye başlıyor ve çocuklarla buluşmayı bekler oluyoruz. Cobb eve girip topacını çevirdiği sırada film boyunca gördüğümüz çocukların yüzleri ilk kez bize gösteriliyor. Bu anlarda diğer çalgılar susup sahneyi piyanoya ve ona eşlik eden hafif bir keman sesine bırakıyorlar. Tam mutlu sona ermenin rahatlığıyla bitiş jeneriğini beklerken kamera topaca odaklanıyor ve merak içinde kalıyoruz; “acaba düşecek mi düşmeyecek mi?” Kemanın hızla yükselen ve son anda seyirciye “topaca iyice odaklanın bakalım ne olacak” der gibi çıkardığı sesle¹² ekran kararıyor ve film bitiyor.

Yönetmen bizi mutlu sona eristirirken bir yandan da merak içine sokuyor ve kullanılan sesler burada önemli bir görev üstleniyorlar. Aynı film sahnelerinin farklı müzik ve ses efektleriyle -ya da onlar olmadan- kurgulandığı vidyoları internet üzerinden bulabilirsiniz. Yapılan değişiklikler insanı farklı duygulara ve beklentilere sokabiliyor. *Inception* filminin mutlu sonla satılabilmesinde Hans Zimmer ve ekibinin de payı olduğu söylenebilir.

Bu bölümde son olarak fragman ve afişlerden bahsetmek istiyorum. Bunlar insanların dikkatini çekip beklenti oluşturmaya ve kitleleri ilgili yapımın havasına sokmaya yarayan araçlardır. Son dönemde buna “*hype* yaratmak” diyorlar. Özellikle “*blockbuster*” olarak adlandırılan ve dünya genelinde olabildiğince çok insana ulaşma kaygısı taşıyan büyük bütçeli yapımların pazarlamasında önemli rolleri vardır. Fragmana hangi sahnelerin hangi sırayla ekleneceği, seçilecek müzik ve ses efektleri, yazılacak yazılar ve kullanılacak yazı karakterleri vd. her şey etkili birer detaydır ve yapılacak kötü seçimlerin etkisi büyük olabilir. Bu nedenle 2 saatlik filmde 2 dakikalık görüntüleri montajlamak için özel ajanslar tutulur. Aynı şekilde tek bir filmin afişleri için birden fazla ajans aylarca çalışıp yüzlerce tasarım yapabilir. Tüm bu işlerde de yeni fikirlerin yanı sıra daha önce başarılı olmuş bilimsel teknikler kullanılır.¹³

---

¹² Burada ses efektlerine de kısaca değinmek istiyorum. Özellikle korku/gerilim filmlerinde en büyük etkiyi onlar yapar. Pek çok kişi sevmediğini söylese de komedi dizilerinde kullanılan gülme efektlerinin de başarılı sonuçlar verdiğine dair çalışmalardan bahsedilir. Muhtemelen kitle psikolojisiyle alakalı bir durum bu. Çoğunluğun güldüğü bir şeye siz gülmezseniz olayı anlamadığınız düşünülebilir. Bu gülme veya çalgı efektleri sürüden dışlanmama/sürüyle birlikte kalma kaygılarını tetikliyor olmalı. Bunların yerli bir sürümü bazı filmlerde klarnet ve darbukayla yapıldı. Bunların dışında şirketler için çeşitli sesleri kullanarak marka kimliği oluşturmaya ve bu kimlikleri aklımıza kazımaya çalışan iş kolları da vardır. (Ses logosu - *Sonic Branding/Audio Branding*) Tüm bunlar insan psikolojisiyle bağlantılı numaralar. <https://www.youtube.com/watch?v=XXQHjFq6J24>

¹³ Aşağıdaki vidyoda bazı afiş teknikleri görülebilir. Pek çok Hollywood yapımında çalışmış olan tasarımcı Emrah Yücel bir diziye yaptığı -ve sanat eseri olarak gördüğü- afişten bahsederken önemli bir detay veriyor: “Bu afişin iki sürümü var. Bunlardan birinde hamile kadının karnı çıplak şekilde gösterilirken diğerinde gösterilmiyor” Bunun böyle olmasının sebebi ilgili afişin yayınlanacağı şehrin belediyesinin bazı değerleri korumak istemesiymiş. <https://youtu.be/IQPVzU7wZC0?t=582>

Aynı kişi bir içki markası için de çalışmış. Art Deco stiline sahip eski afişte karşılıklı olarak oturan ve elinde bardak tutan iki erkek içki içmekte. Yeni afişte de art deco stili korunmuş ama bu sefer mor renk eklenmiş. Daha önemli olan değişiklik ise iki erkek yerine yan yana oturup içki içen bir erkek ve bir kadının betimlenmesi. Bu durum kadın-erkek eşitliği (“gender equality” de diyor) kavramıyla açıklanmış. Alın size afiş üzerinden fikir aşılması. Ben burada tasarımcı kişinin ve müşterisi olan şirketin büyük bir komplonun parçası olduklarını iddia etmiyorum, öyle bir şeye de gerek yok zaten. Ortaya çıkan iş modern söylemleri destekler nitelikte. Edward Bernays “özgürlük” kavramı üzerinden kadınlara sigara sattırmaya çalışmıştı, burada da “eşitlik” kavramına

Cambaza Bak!

2000’li yılların ikinci yarısının en merakla takip edilen kurgu yapımı kuşkusuz *Lost* (2004-2010) dizisiydi. Forum kültürünün yaygın olduğu zamanlardı ve insanlar bu yapımdaki gizemler üzerine uzun uzun sohbetler ederlerdi. Bu durum takipçilerin yeni bölümleri ve sezonları heyecanla beklemelerine sebep olur, dizinin namını yayar ve pek çok kişiyi de çekerdi. Söz konusu gizemler tatmin edici bir şekilde sonuca bağlanmamışsa da yapımcı J.J.Abrams Hollywood’un dahi çocuğu olarak ün yapmıştı. İşte Nolan da bu filmde benzer bir şeyi yapıyor: “Topaç düştü mü düşmedi mi, yoksa tüm film aslında bir rüya mıydı?”

Malum topaç o kadar ünlü bir figüre dönüştü ki, daha sonra film hakkında üretilen pek çok görselde kendisine yer buldu. Yukarıdaki ekran görüntüsü Hans Zimmer’in daha önce bahsettiğim “Time” isimli parçasının çalındığı bir konserden alınma.

Gerek sondaki topaç sahnesi, gerekse film içindeki başka detaylar insanların çeşitli teoriler geliştirmesine ortam hazırlıyor. Aradan geçen 16 yılın ardından film hakkındaki yorumlara ve incelemelere göz gezdirince hala odak noktanın bu olduğunu gördüm. Birçok kişide “gelin bakın aslında kimsenin fark edemediği bir detayı yakaladım, size de açıklayayım” havası var. Evet doğrudur, benim yazdığım yazı da biraz böyle. Ama ben filmin gizemini umursamıyorum, insanların filme ahlaki olarak yaklaşmamasına ve bu durumun olası nedenlerine dikkat çekmeye çalışıyorum. Şu ana kadar değindiğim konulara değinenleri pek görmedim. Yani örneğini verdiğim yorumlar tezgaha müşteri çekerken, ben açılan tezgahı gösteriyor ve bilinçle uzak durmanızı söylüyorum.

---

gidilmiş. Zihinlerde olumlu çağrışımlar uyandıran özgürlük ve eşitlik söylemleri yeterince tartışılmamakta. Bunu bir kenara bırakalım, insan vücuduna zararları bilinen ürünleri sattırma çabası üzerinden bile eleştirebiliriz reklamcılar. <https://youtu.be/wtorbMmbook?t=710>

“Bunlara değinen görmedin çünkü zaten insanlar bu gibi filmleri hayatın stresinden kaçmak, biraz olsun kafalarını dağıtıp eğlenmek için izliyorlar. Yoksa senin bahsettiğin şeylere onlar da dikkat edebilirler.”

İşte burada kuşkuluyum. Etmiş olsalardı bunu dile getirir, konuşan reklam panosu olmazlardı. Sahi bu film bize tam olarak ne anlatıyor ya da ne öğütlüyor? Yalan dolanla hırsızlık ya da fikir aşılması yapmanın meşruluğunu mu? Ya da söz konusu ailemiz olduğunda başkalarına ve ailelerine ne yaptığımızın önemsiz olmasını mı? Genç bir kızın yasa dışı işler yapan adamlarla iş tutmasını normal kabul etmemiz gerektiğini mi? İnsanların zayıf noktalarını kullanıp onları güçlü kişilerin lehine manipüle eden iş kollarının reklamı da yapıyor ayrıca. 800 milyon doların üzerinde gişe yapan ve IMDB’nin en iyi 250 film listesinde 14. sırada olan bir yapım bu. Görsel oyunları, oyunculukları ve müzikleri, yani hayran bırakan şeyleri çıkarınca ne kalıyor elimizde? Yönetmenin bile umurunda olup olmadığını bilmediğimiz boş teorileri konuşmak yerine bu filmi bu şekilde incelemek daha faydalıdır diye düşünüyorum.

Değirmek istediğim önemli bir nokta daha var. İzlediği yapımlarda bahsettiğim şekilde gözleri perdelenen ve anlamsız şeylerin peşinden giden insanlar, aynı şekilde gerçek dünyada da manipüle edilemezler mi? Daha önemli konuları konuşmak yerine üçüncü sayfa haberleriyle ya da bir ünlünün başına gelenlerle oyalanabilirler pekâlâ.

Ariadne’nin durumunu sorgulamayan biri kendi tercihlerinin sonucunu yaşayan bir kadının haberini okuyup feminist söylemlere kanabilir. Ya da gerçek amacının ne olduğunu henüz bilmediğimiz ama sürekli medyada övülerek karşımıza çıkarılan bir siyasetçi ya da işadamı için “işte böyle halk adamlarına ihtiyaç var” da diyebilir. Yıllar içinde hayal kırıklığına da uğrar: “Sen de mi butlanıcı çıktın Brütüs”¹⁴

Popüler kurgu yapımların büyüleyici etkisine sürekli maruz kalmak gerçek dünyada doğruyla-yalanı, faydalıyla-zararlıyı, iyiyle-kötüyü ayırt etme pratiğini kaybettirebilir. Bunu dikkate almak gerek. “Hayatın stresinden kaçmanın” bir sınırı var.

Sonuç

İnsan, birçok zayıf noktaya sahip ve vücudu üzerinde mutlak egemen değil. Çocukluktan itibaren aldığımız eğitimler, bağlandığımız ahlaki doğrular (din de denebilir), yazılı ve

---

¹⁴ Muhalif tavırlara sahip bir polis amirini canlandırdığı diziyle geniş kitlelere kendisini sevdiren ve 2024 yılında CHP’den Etimesgut belediye başkanı seçilen oyuncu Erdal Beşikcioğlu, yakın zamanda bir açıklama yapmış. CHP’li bir vekil de dahil pek çok muhalifin tepkisini çekip onları hayal kırıklığına uğratmış. Kurgu yapımların büyüüne dair güzel bir örnek var burada. Anlaşılan bazı insanlar kurguyla gerçek arasındaki farkı ayıramayacak kadar çok bağlanmışlar ilgili karaktere. Öncelikle belirtmek gerek ki bunlar profesyonel oyunculuk yapan insanlar. Gerçekte olmadıkları insanların rollerine bürünüp yalan söyleme konusunda ustalaşmış kişiler. İstisnai durumlar hariç her rolü oynayabilirler. Sanatçıların toplumun sorunlarına eğilip aydın olmak, önder olmak gibi bir görevleri yoktur. Onlara bu görevleri yükleyen kutsal bir kitapları da yoktur. (Ama sanki varmış gibi bu görevleri yüklenmeyenlere kutsal bir manası olan “sanatçı” denmesi bile istenmez, diyenler kınanır) Aynı durum basın şirketleri için de geçerlidir. Bunlar kamu hizmeti yapmak zorunda olmayan kişi ve kurumlardır. O nedenle yapıp ettikleri işlerde kâr-zarar denkleminin dışında bir güdülenmeleri asla olmayacaktır.

<https://web.archive.org/web/20260712183731/https://haber.sol.org.tr/haber/chp-krizine-anne-baba-benzetmesi-yapan-besikciogluna-ozele-yakin-isimden-tepki-cok-yanlis>

yazılı olmayan toplumsal kurallar yoluyla kendimizi denetlemeye çalışıyoruz. Fakat bazı insanlar modern dünyanın kendilerine sağladığı felsefi ve hukuki güven duygusunu kullanarak bu zayıf noktaları bireyi ve toplumu yitime uğratacak şekilde manipüle edebiliyorlar. Böyle durumlarda kişisel yollara başvurarak irademizi güçlendirmemiz gerektiği öğütleniyor bizlere. Peki farklı bir yoldan gitsek nasıl olur? İrademizi kırmak için her şeyi yapan Cobb gibi insanları alaşağı etme iradesini gösterebiliriz mesela. Başta reklam sektörü olmak üzere pek çok iş koluna keskin sınırlar çizilebilir. Tabi önce özgürlük ve sorumluluk kavramları üzerine derin tartışmalar yapmakla başlamamız gerekecek.

Yazıyı sıkça değindiğim bir konuyla bitirmek istiyorum. Kurgu eserler yalnızca insanları eğlendirmek ve para kazanmak için üretilmiyorlar. Özellikle son yıllarda izledikleri -ya da oynadıkları- yapımlarda (ki bunların bazıları neredeyse kutsal eser niteliğindedir - misal Yüzüklerin Efendisi veya Harry Potter) orijinal beyaz karakterlerin yerinde zenci, orijinal erkek karakterlerin yerinde kadın, normallerin yerine eşcinsel vd. figürleri gören insanlar bu durumdan rahatsızlıklarını dile getiriyorlar. Nolan'ın yakın zamanda (Temmuz 2026) gösterime girecek Homeros anlatısından uyarlanan Odyssey filminde ve Harry Potter dizisinde, bazı önemli karakterlerin orijinal anlatıların aksine zenci oyuncular tarafından canlandırılacak olması olumsuz tepki çekiyor. Ben beyaz Nolan'ın ezilmiş zenci kardeşlerini yüceltmek için böyle bir iş yaptığını düşünmüyorum. Belli ki uzun vadeli bir proje söz konusu ve insanların tepkilerinden haberdar olmalarına rağmen, bunun kendilerine bir miktar para kaybettireceğini bilmelerine rağmen bu dayatmaları yapmaya devam ediyorlar. Bu projenin ne olduğu tartışılır. Ama benim için tartışılmayacak nokta bunun iyilik amacıyla olmadığıdır. Alt kademedekiler için bu böyle olmayabilir, onlar "eşitlik" veya bir başka sevimli değer adına iyi bir şey yaptıklarını düşünebilirler. Ama parayı veren ve düdüğü çalan en tepedekilerin kafalarında başka bir şeyler olmalı.

Herkesin hayata baktığı bir penceresi, benimsediği değerleri, doğruları-yanlışları ve hayalleri var. Kurgu eser üretenlerin imkân buldukları yerde kendi fikirlerini aşlamak istemeleri gayet normal. Benim de aynı imkânlarım olsa ben de böyle yapardım ki yazarak yapmaya çalışıyorum zaten. Ben burada "bu adamlar neden böyle yapıyorlar" diye şaşırıyorum. "Böyle bir durum var, o nedenle izlediğiniz yapımlara ya da okuduğunuz haberlere bunun bilincinde olarak yaklaşın, iyi ve kötü arasında konumunuzu iradenizle belirleyin" diyorum.